

Kanonické manželství v proudu personalistické obnovy

Andrzej Pastwa

1. „POSVÁTNÁ SMLOUVA“ – KLÍČ K SOUČASNÉ KATOLICKÉ NAUCE O MANŽELSTVÍ

Podstatným prvkem nyní již ukončeného pontifikátu papeže Benedikta XVI. byla snaha soustavně ukazovat světu „krásu pravdy o manželství“¹ jako součást široce chápané angažovanosti v ochraně důstojnosti a posvátnosti rodiny. Obdobně jako posluchače fascinovaly slavné středeční katecheze Benedikta XVI. na téma „jako muže a ženu je stvořil“,² inspirované myšlenkami velkého humanisty-filozofa bl. Jana Pavla II.,³ tak i v odkazu jeho encykliky *Deus caritas est*⁴ okouzlí hloubka „manželského“ myšlení vynikajícího intelektuála a teologa. Pro oba papeže bylo společné nejenom přesvědčení o významu obnovené koncilní nauky *de matrimonio*, ale také jejich osobní angažovanost (papeže Jana Pavla II. i tehdejšího prefekta Kongregace pro nauku víry Josefa Ratzingera) v díle reformy kodexového manželského práva. Neudivuje tedy, že v letošní *promluvě papeže k Římské rotě*, inspirované oslavami Roku víry a pronesené prakticky přesně ve výroční den promulgace Kodexu kanonického práva, silně zaznělo poselství o „nerozlučitelné smlouvě mezi mužem a ženou“⁵ v neobvyklém komentáři ke kánonu 1055, který uvozuje sedmou stať IV. knihy CIC.

Stačí podrobněji prozkoumat zmíněnou promluvu i dřívější rotální promluvy Benedikta XVI., abychom se přesvědčili, s jakou pečlivostí papežská nauka na přelomu tisíciletí objasňuje smysl koncilního *aggior-*

¹ BENEDETTO XVI, „La riscoperta della bellezza della ‚verità sul matrimonio‘“, *L'Osservatore Romano*, 28. 1. 2007, s. 2.

² GIOVANNI PAOLO II, *Uomo e donna lo creò: Catechesi sull'amore umano*, Roma: Citta Nuova, 1995.

³ Viz A. PASTWA, „Przymierze miłości małżeńskiej“: *Jana Pawła II idea małżeństwa kanonicznego*, Katowice: Wydawnictwo UŚ, 2009.

⁴ BENEDETTO XVI, „Lettera enciclica ‚Deus caritas est‘“, AAS 98 (2006): 217–252.

⁵ BENEDETTO XVI, „Il matrimonio tra fede e ordine naturale“, *L'Osservatore Romano*, 28. 1. 2013, s. 7.

namento ve vztahu ke „společenství života a manželské lásky⁶ – domácí církve“.⁷ Toto zdůraznění pravdy o manželství magisteriem⁸ – zpravidla v korelaci se současným hermeneutickým horizontem zásadních kánonů předposledního (CIC) a posledního (CCEO) dokumentu Druho vatikánského koncilu⁹ – již trvale zůstane svědectvím personalistického myšlení, v němž „se právo skutečně spojuje s životem a láskou jako něco, „co musí být spojeno ze své podstaty“.¹⁰ Symbolickou je zde věta z patrně nejdůležitější promluvy Benedikta XVI. k Římské rotě v roce 2007: „Tradice církve jasně stvrzuje přirozený právní charakter manželství a také skutečnost, že manželství patří ze své podstaty do oblasti spravedlnosti v meziosobních vztazích.“¹¹

Zdůraznění profilu ontologie v zaměření na osobu a existenciální dynamiky manželského souhlasu jakožto „společenství celého života“¹² v učení pokoncilních papežů poskytuje odůvodnění postoje, který v pojmu *foedus amoris coniugalis*¹³ spatřuje klíč k současné katolické nauce o manželství. Ujišťuje nás o tom již uvedená rotální alokuce (2013) s charakteristickým konstatováním Benedikta XVI.: „Kodex kanonického práva popisuje přirozenou skutečnost manželství jako neodvolatelnou smlouvu mezi mužem a ženou.“¹⁴ Na podkladě tohoto tvrzení – v jeho užším i širším kontextu – nezbyvá než konstatovat, že: 1. všemi způsoby zdůvodněný vztah pojmu „posvátná smlouva“ v obou rovinách manžel-

⁶ GS, č. 48.

⁷ LG, č. 11.

⁸ Na téma významu promluv k Římské rotě, papežského magisteria směřovaného do světa kanonistiky (zvlášť k pracovníkům církevních soudů), píše v příspěvku A. Pastwa, „Walor współczesnych prawno-instytucjonalnych narzędzi poszukiwania prawdy w procesie o nieważność małżeństwa. W nurcie „hermeneutyki odnowy zachowującej ciągłość“,“ *Prawo Kanoniczne* 55, č. 1 (2012): 69–78.

⁹ Navazují tu na známou větu „È il Codice del Concilio e, in questo senso, è l'ultimo documento conciliare“ v promluvě JANA PAVLA II. „Discorso ai partecipanti al Corso sul nuovo Codice di Diritto Canonico, 21. 11. 1983,“ dostupné na www.vatican.va, odkaz goo.gl/ePthPf [cit. 30. 5. 2013]. Mám za to, že již samotný rozvoj kodexové nauky o manželství zmiňovaný v tomto příspěvku „ospravedlňuje“ užití těchto slov nejen ohledně *Kodexu kanonického práva* (jak je to obsaženo v uvedené papežské promluvě z r. 1983 a podobných promluvách z let 1984 a 1985), ale též vzhledem ke *Kodexu kánonů východních církví* (CCEO z r. 1990).

¹⁰ BENEDETTO XVI, „La riscoperta della bellezza della ‚verità sul matrimonio‘,“ s. 2.

¹¹ Tamtéž.

¹² CIC, kán. 1055 § 1.

¹³ Srov. JAN PAVEL II., Posynodální apoštolská exhortace *Familiaris consortio* z 22. 11. 1982 (dále jen „FC“), č. 11.

¹⁴ BENEDETTO XVI, „Il matrimonio tra fede e ordine naturale,“ s. 7.

ství, *in fieri a in facto esse*¹⁵ (Inoucí k sobě „jako dvě strany téže mince“),¹⁶ ukazuje celostní charakter papežské nauky, a tedy vědomou volbu perspektivy křesťanského manželství; 2. jednoznačným vyjádřením tohoto metodického přístupu, jmenovitě reintegrace nauky o manželství (čili překonání její roztříštěnosti),¹⁷ je, že se charakter svorníku přiznává pojmu *foedus*, a to v „programovém“ sloučení dvou aspektů *matrimonii canonici*: přirozeného a nadpřirozeného.¹⁸

Širší prezentaci obou rozměrů manželství (ve druhé a třetí kapitole příspěvku) je potřeba uvést naznačením cíle: v čem tkví onen kreativní potenciál novosti katolické nauky *de matrimonio*, tak cenný ve vnitrocírkevním dialogu, ale především v nelehkém dialogu s pluralistickým světem „liberálních idejí“? V syntéze, která nemůže abstrahovat od centrálního místa pojmu „posvátná smlouva“ v personalistické koncepci manželství, prosazované koncilním i pokoncilním magisteriem, se objevují dvě úvodní konstatování:

1. Zaměření pozornosti na přirozený rozměr manželství nevyhnutelně směřuje k otázkám proslulé proměny v nauce Druhého vatikánského koncilu o manželství: pojem *contractus* byl nahrazen pojmem *foedus*. Nebyl to čistě symbolický zásah.¹⁹ A přestože v této oblasti není dodnes shoda ohledně toho, zda transformace modelu manželství byla zámě-

¹⁵ Srov. J. EDER, *Der Begriff des „foedus matrimoniale“ im Eherecht des CIC*, Dissertationen: Kanonistische Reihe 3, ed. W. Aymans, K.-Th. Geringer a H. Schmitz, St. Ottilien: EOS Verlag, 1989, s. 65–68.

¹⁶ Viz „Coram Annè del 25 febbraio 1969,“ *Rotae Romanae Decisiones* (dále jen „RRD“) 61 (1969): 183, č. 13.

¹⁷ Naprosto nelze bagatelizovat mínění vysoce ceněného španělského kanonisty: „Punctum dolens della canonistica matrimoniale è la eccessiva frammentazione dell'essenza del matrimonio nelle sue note.“ Viz J. M. SERRANO RUIZ, „Il ‚bonum coniugum‘ e la dottrina tradizionale dei ‚Bona matrimonii‘,“ in *Diritto matrimoniale canonico*, sv. 2, *Il consenso*, Studi Giuridici 61, ed. P. A. Bonnet a C. Gullo, Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2003, s. 263, pozn. 4.

¹⁸ „Dimensione naturale e rapporto con Dio non sono due aspetti giustapposti: anzi, essi sono così intimamente intrecciati come lo sono la verità sull'uomo e la verità su Dio.“ Viz GIOVANNI PAOLO II, „Allocutio ad Romanae Rotae iudices,“ AAS 95 (2003): 393, č. 2.

¹⁹ Má význam připomenout zde konkrétní argumentaci: „GS 48,1 verwendet anstatt ‚Vertrag‘ den biblischen Begriff ‚Ehebund‘ synonym mit dem Ausdruck ‚unwiderrufliches personales Einverständnis‘. Der Vorschlag, das Wort ‚Vertrag‘ zu verwenden, wurde von den Vätern der Ostkirchen abgelehnt, weil in der orientalischen Tradition der sakramentale Charakter der Ehe in seiner mystischen Symbolik hervorgehoben wird und der Vertragsbegriff Schwierigkeiten bereitet.“ Viz J. PRADER – H. J. F. REINHARDT, *Das kirchliche Eherecht in der seelsorgerischen Praxis*, Essen: Ludgerus, 2001, s. 7, pozn. 3; O. BUCCI, „Il matrimonio cristiano fra ‚contractus‘ e ‚foedus‘,“ in *Iustitia et iudicium: Studi*

rem koncilních otců,²⁰ jedno se zdá být jisté: tento krok určily hluboké filozofické základy a z nich plynoucí touha po změně paradigmatu, tj. opuštění nauky o manželství zatížené neoscholastickým myšlením ve prospěch personalistického pojetí.²¹ Šlo o definitivní překonání představy o „studené“ instituci (pouze prokreativní), v níž bylo marné hledat jakékoli odkazy na vzájemné osobní dobro muže a ženy a na jejich manželskou *communione personarum*. A přece úkoly této základní lidské společnosti nemohou být sníženy na izolování tělesněreprodukčních funkcí.²² Vymezení základů nového modelu *instituti matrimonii*²³ znamenalo jasné doktrinální prohlášení, že v úkonu uzavření manželství nejde na prvním místě o předání a zdůvodnění formálně vymezených práv, ale o vzájemné sebeodevzdání osob v jejich manželskosti: mužství a ženství.²⁴ Dnes – z perspektivy třiceti let závaznosti kodexového *iuris matrimonialis* (CIC) – narůstá až ke stavu axiomatu tvrzení, že vnitřní pravda úkonu smlouvy manželské lásky neboli celistvost osobního daru a jeho imanentně implikovaná neodvolatelnost odkazuje na obsahový rámec *intimae communitatis vitae et amoris coniugalis*.²⁵

di diritto matrimoniale e processuale canonico in onore di Antoni Stankiewicz, sv. 1, ed. J. Kowal, J. Llobell, Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2010, s. 101–127.

²⁰ Výrazem „ein fundamentaler Perspektivwechsel“ formuluje tento pohled nejrazněji autor známé monografie: N. LÜDECKE, „Eheschließung als Bund: Genese und Exegese der Ehelehre der Konzilskonstitution ‚Gaudium et spes‘ in kanonistischer Auswertung,“ in *Forschungen zur Kirchenrechtswissenschaft*, sv. 7/2, ed. H. Müller, R. Weigand, Würzburg: Echter, 1989, s. 770.

²¹ Srov. H. SCHMIDINGER, „Von der Substanz zur Person. Paradigmenwechsel im Katholizismus,“ *Theologisch-praktische Quartalschrift* 142 (1994): 393–394.

²² Viz A. PASTWA, *Istotne elementy małżeństwa: W nurcie odnowy personalistycznej*, Katowice: Wydawnictwo UŚ, 2007, s. 16–31.

²³ Kvůli precizaci je záhodno podtrhnout, o jakém *novum* zde hovoříme. Současné užítí termínů *foedus* i *contractus* v kán. 1055 (CIC) je dostatečným ukazatelem, abychom nestavěli do opozice „model posvátné smlouvy“ vůči tradičnímu „modelu kontraktu“. Dobře to vyjádřila Sabine Demel: „Statt Vertrags- und Bundesbegriff einander gegenüberzustellen, sollte man [...] vielmehr den Ehevertrag in der umfassenderen Dimension des Ehebundes eingebettet sehen und ihn als den rechtlichen und damit justiziablen ‚Teilaspekt des Ehebundes‘ [...] betrachten.“ Viz S. DEMEL, *Kirchliche Trauung – unerlässliche Pflicht für die Ehe des katholischen Christen?*, Stuttgart: Kohlhammer, 1993, s. 218, pozn. 110; J. F. CASTAÑO, „Estne matrimonium contractus? (Quaestio disputata),“ *Periodica de re canonica* 82 (1993): 431–476.

²⁴ Srov. J. HERVADA, *Studi sull'essenza del matrimonio*, Milano: Guiffre, 2000, s. 287–289.

²⁵ GS, č. 48.

2. Koncilní uvedení teologického paradigmatu posvátné smlouvy do nauky *de matrimonio*²⁶ není pouze hlubokým ekleziologickým zdůvodněním,²⁷ ale je také typickým příkladem, jak číst znamení doby.²⁸ To vše v situaci, kdy je čím dál obtížnější hlásat, že kanonické manželství je kontraktem.²⁹ Nemůžeme ignorovat skutečnost, že používání termínu *contractus* ve vztahu k svátostnému svazku je, mírně řečeno, problematické.³⁰ Není náhodou, že Benedikt XVI. v již citované promluvě k Římské rotě z roku 2013 učinil osou své reflexe ohledně nadpřirozeného rozměru manželství pojem „posvátná smlouva“ a též společné jazykové jádro, které mají v latinském jazyce termíny *foedus* (posvátná smlouva) a *fides* (víra). Důležitá slova, která můžeme číst jako závěť papeže – osvěcovatele teologie hovoří sama za sebe:

Nerozlučitelná smlouva mezi mužem a ženou nevyžaduje osobní víru těch, kdo uzavírají manželství, aby bylo manželstvím svátostným; jako nezbytná minimální podmínka je tu požadován úmysl konat to, co koná církev. (...) Nepochybně ovšem uzavření se Bohu či odmítnutí posvátného rozměru manželského svazku a jeho hodnoty v řádu milosti ztíží konkrétní realizaci vznešeného modelu manželství, jak ho chápe církev shodně s Božím plánem, a může vést ke zpochybnění samotné platnosti posvátné smlouvy v případě, že (...) by to vedlo k odmítnutí principu manželského závazku věrnosti nebo i jiných podstatných prvků či vlastností manželství.³¹

²⁶ Viz A. PASTWA, „‘Sacramentalitas’ czwartym dobrem małżeństwa?“ in *Ars boni et aequi: Księga pamiątkowa dedykowana Księdzu Profesorowi Remigiuszowi Sobańskiemu z okazji osiemdziesiątej rocznicy Urodzin*, ed. J. Wroceński a H. Pietrzak, Warszawa: Wydawn. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2010, s. 391–395.

²⁷ Srov. J. HUBER, „Der Begriff ‚foedus‘ in Nummer 48 der Pastoralkonstitution ‚Gaudium et spes‘,“ in *Rezeption des Zweiten Vatikanischen Konzils in Theologie und Kirchenrecht heute. Festschrift für Klaus Lüdicke zur Vollendung seines 65. Lebensjahres*, ed. D. M. Meier, P. Platen, H. J. F. Reinhardt a F. Sanders, Essen: Ludgerus, 2008, s. 290–291.

²⁸ GS, č. 4–9.

²⁹ Viz R. AHLERS, „Bund oder Vertrag: Zur Diskussion um den Ehebegriff,“ in *Iustitia in caritate: Festgabe für Ernst Rösler zum 25. jährigen Dienstjubiläum als Offizial der Diözese Rottenburg-Stuttgart*, ed. R. Puza a A. Weiß, Frankfurt am Main: Lang, 1997, s. 193–207.

³⁰ Znalec této problematiky Winfried Aymans náležitě poukazuje na neadekvátnost obratu *contractus matrimonii* pro vyjádření vztahu mezi Kristem a jeho církví (Ef 5, 21–33), vztahu ležícího u ontických základů svátostného svazku mezi mužem a ženou. Dle mínění tohoto kanonisty nelze pomocí uvedeného obratu pravdivě popsat pravdu o svátosti manželství jako dynamické skutečnosti (*kirchliche Existenzform*) vnořené do církevní *communio*, jejímž tvůrcem je sám Bůh. Srov. W. AYMAN, „Die sakramentale Ehe – Gottgestifteter Bund und Vollzugegestalt kirchlicher Existenz,“ *Revista española de derecho canónico* 47 (1990): 618.

³¹ BENEDETTO XVI, „Il matrimonio tra fede e ordine naturale,“ s. 7.

2. APLIKACE ANTROPOLOGICKÉHO PARADIGMATU

Otcové Druhého vatikánského koncilu záměrně uvedli prezentaci obnovené manželské nauky v konstituci *Gaudium et spes* slavným výrokem: „člověk (...) může sám sebe plně nalézt jen v opravdovém darování sebe samého.“³² Je zřejmé, že nejhlubší smysl těchto slov a jejich nevyčerpatelný významový potenciál se odkrývá teprve ve vztahu k manželskému společenství osob. Zde již zcela jasně zaznívá program koncilního *aggiornamenta*: dynamika a charakter láskyplného otevření se člověka člověku „v důvěrném společenství života a manželské lásky“³³ je možné adekvátně číst pouze ve světle Zjevení, tedy v „tajemství vtěleného Slova“.³⁴ Můžeme směle říci, že stejné programové myšlenky se snažili v celém svém rozsahu vtělit do textu autoři kodexového *iuris matrimonialis*.

V linii tohoto normativního popisu manželství v předposledním „dokumentu“ Druhého vatikánského koncilu (u příležitosti 30. výročí jeho promulgace) je třeba novým způsobem číst antropologické paradigma, zapisující se do současného sociálně-kulturního kontextu. Toho si byli dokonale vědomi pokoncilní papežové, kteří po vzoru Krista odvolávajícího se „na počátek“ odkrývali v rotálních promluvách krásu pravdy³⁵ o manželství. Netřeba připomínat, že především Janu Pavlovi II. a Benediktu XVI. vděčíme za prohloubený autentický výklad koncilního prohlášení: „A tak si muž a žena, kteří dík manželskému svazku ‚nejsou už dva, ale jedno tělo‘ (Mt 19, 6), prokazují důvěrným spojením svých osob a činnostmi vzájemnou pomoc a službu, zakoušejí smysl své jednoty a stále plněji ji dosahují.“³⁶

Již na tomto místě je důležité si uvědomit, že tato „personalistická“ expozice významného teologického místa (*locus theologicus*) z 1. knihy Mojžíšovy,³⁷ která osvětluje samotné jádro obnovené ideje manželství, daleko překračuje obvyklé potvrzení významu lidské sexuality v ustanovení a realizaci manželského společenství údělu, osudu (*consortium*).

³² GS, č. 24.

³³ GS, č. 48.

³⁴ GS, č. 22.

³⁵ Je vhodné upřít pozornost na charakteristické názvy promluv k Římské rotě: GIOVANNI PAOLO II, „Occorre riscoprire la verità, la bontà e la bellezza dell'istituto matrimoniale,“ *L'Osservatore Romano*, 30. 1.2004, s. 6; BENEDETTO XVI, „La riscoperta della bellezza della ‚verità sul matrimonio‘,“ s. 2.

³⁶ GS, č. 48.

³⁷ Gn 2,24; srov. Mt 19,6.

Adekvátní interpretace (a aplikace) kánonů manželského práva za použití kritérií „hermeneutiky obnovy vytvářející spojitost“³⁸ vyzývá k ucelené interpretaci lidské osoby: v celém bohatství rozrůznění sexuálně personální struktury muže a ženy. Je však zřejmé, že objektivní (v přirozenosti zakořeněný) pohlavní dualismus se objevuje *in concreto* v nastavení pro život „jednoty dvou“³⁹ v závislosti na paradigmatu strukturálního propojení osoby s její sexualitou.⁴⁰ A pokud tomu tak je, pak hodnotu úkonu souhlasu vyjádřeném nupturienty nemůžeme spatřovat pouze v aspektu negativním (např. zkoumání pohlavní dospělosti v případě eventuální neschopnosti k „manželské komunikaci“),⁴¹ ale především v pozitivním rozměru – jako integrální dynamismus (sjednocený v obětující se lásce) dotvářející osobu i společenství.⁴² Jak ukazuje studium této otázky z okruhu personalistického myšlení u významného kanonisty a rotálního soudce José María Serrano Ruize, tímto způsobem umožňuje „naprogramované“ zkoumání oblasti nitra osoby muže a ženy dospět k podstatnému závěru ohledně manželského vztahu, nahlíženému v široké perspektivě mezilidských vztahů (*integratio interpersonalis*).⁴³ A zde vystupuje první důležitý postřeh: sexualita určuje celkovou dynamiku vzájemného darování a přijímání se osob v konkrétním „společenství celého života“ jinak, než by se zdálo z dřívějších

³⁸ BENEDETTO XVI, „La riscoperta della bellezza della ‚verità sul matrimonio‘“, s. 2.

³⁹ VIZ A. PASTWA, „Już nie są dwoje, lecz stają się jednością: Paradigmat antropologiczny wyznaczniem prawnokanonicznego ujęcia natury węzła małżeńskiego“, in *Męzczyzna i niewiastę stworzył ich: Afirmacja osoby ludzkiej odpowiedzią nauk teologicznych na ideologiczną uzurpację genderyzmu*, ed. A. Pastwa, Katowice: wydawatel, 2012, s. 134–152.

⁴⁰ Srov. T. CANTELMÍ – M. AIELLO, „Il modo di essere e farsi persona-uomo e persona-donna nella relazione interpersonale“, in *La centralità della persona nella giurisprudenza coram Serrano*, sv. 3, Studi Giuridici 86, ed. M. C. Bresciani, Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2009, s. 8–9.

⁴¹ Srov. „Coram Serrano del 19 maggio 1978“, *RRD* 70 (1978): 324–325, č. 9; srov. „Coram Serrano del 30 aprile 1974“, *RRD* 66 (1974): 305–314, č. 3–16.

⁴² „Oblatio sui haud minus quam ‚susceptio alterius‘ in intimitate, quae, iuxta modo tradita, peculiarissima sunt ordinati commercii sexualis, eadem constituunt – et maximi habemus id notare in re matrimoniali – indubia signa maturitatis humanae. [...] Haec arcta connexio inter sexualitatem et profundiore structuram totius subiecti personalitatis, si ex parte iuvat tractationem sexualitatis iuxta recepta principia circa consensum coniugalem, tamquam actum intellectus et voluntatis; nec tantum sub respectu incapacitatis assumendi onus quod est maxime proprium matrimonii.“ VIZ „coram Serrano del 28 luglio 1981“, *RRD* 73 (1981): 419–420, č. 12–13.

⁴³ Srov. J. M. SERRANO RUIZ, „Circa il carattere personale del matrimonio: Digressioni e ritorni“, in *La centralità della persona nella giurisprudenza coram Serrano*, sv. 1, ed. M. C. Bresciani, Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2009, s. 81–82.

kontraktualistických vymezení,⁴⁴ a takto stejnou měrou „stigmatizuje“ profil jeho komplementárního cíle: vzájemného dobra manželů i zrození a vychování potomstva.⁴⁵

Koncilní vyhlášení antropologického paradigmatu v nauce *de matrimonio* („již nejsou dva, ale stanou se jednotou“) dosahuje své kulminace v nauce o posvátné smlouvě manželské lásky. Pokud je „společenství celého života“ skutečností především duchovní, která se uzavírá „neodvolatelným osobním souhlasem“, tedy „osobním úkonem, jímž se manželé vzájemně odevzdávají a přijímají“,⁴⁶ pak v této smlouvě lásky nachází svůj nehlubší základ totální vydanost⁴⁷ – první a zásadní faktor personalistické koncepce kanonického manželství. To nás přivádí k dalšímu důležitému tvrzení: současné magisterium záměrně zdůrazňuje skutečnost, že v manželské lásce má svůj pramen ta celistvost, kterou ukazují především podstatné vlastnosti manželství: jednota a nerozlučitelnost. Protože osobní dar, který je základem „společenství celého života“, musí být integrální, a v důsledku toho definitivní. K podstatě vzájemného daru lásky patří jeho neodvolatelnost. Pouze na takovém základu může vzniknout „jednota obou“: věrné (celkové a výlučné) a nerozlučitelné společenství osob muže a ženy.⁴⁸

Pokud předchází úvahy o manželské inkarnaci antropologického paradigmatu potvrzují na jedné straně heterosexuálnost manželského vztahu a na straně druhé ukazují v *totalitas* specifické znaky, které manželství odlišují od jiných mezosobních vztahů,⁴⁹ pak důležitým doplněním této částečné prezentace „společenství celého života“ mohou být další dvě tvrzení implikované personalistickým výkladem esenciálních (přirozených) principů *ius matrimoniale*.

⁴⁴ Viz A. PASTWA, „Autorskie projekty reformy kan. 1086 § 2 (CIC 1917): Zmiana paradygmatu: odwrót od formuł kontraktualistycznych ku ujęciom personalistycznym,” *Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne* 42, č. 2 (2009): 182–194.

⁴⁵ Viz J. M. SERRANO RUIZ, „L’ispirazione conciliare nei principi generali del matrimonio canonico,” in *Matrimonio canonico fra tradizione e rinnovamento*, ed. Adolfo Longhitano, Bologna: EDB, 1991, s. 55–58.

⁴⁶ GS, č. 48.

⁴⁷ SERRANO RUIZ, „Circa il carattere personale del matrimonio: Digressioni e ritorni,” s. 80.

⁴⁸ Viz SERRANO RUIZ, „L’ispirazione conciliare nei principi generali del matrimonio canonico,” s. 58–62.

⁴⁹ Srov. N. LÜDECKE, „Eheschließung als Bund,” s. 960.

Církevní nauka o manželství vděčí významným kanonistům Klau-sowi Lüdickemu⁵⁰ i Remigiuszowi Sobańskému⁵¹ za rozšíření důležité pravdy, že dva principy zakořeněné v lidské přirozenosti, tj. právo na uzavření manželství (*ius connubii*) a manželský souhlas (*consensus matrimonialis*), jsou sloupy kanonického systému manželského práva. Druhý z uvedených autorů, prof. Sobański, cíleně zdůrazňuje potencionální napětí, které tyto principy vnáší do uvedeného systému: „v rozporu s přirozenou spravedlností by byl zákon, který by vázal doživotně dva lidi, pokud se každý z nich skutečně, vědomě a dobrovolně nerozhodl vstoupit do takového svazku. Následně by vystupoval proti přirozenému lidskému právu zákon, který by bránil v uzavření manželství osobě k němu schopné, která je chce uzavřít. Obě tyto zásady potřebují harmonizaci v právních dispozicích,“ uzavírá svou argumentaci význačný polský kanonista.⁵² I když to na první pohled nemusí být zřejmé, současný výklad systémových principů je nezbytným východiskem k přijetí stále aktuálního postulátu: „vypracování skutečné právní antropologie manželství.“⁵³ Pro vyloučení pochybností je možné si tyto teze představit ve formě vyhoceného předpokladu: nepostačuje tu pouhé „programové“ umístění úvahy o „dvoji jednotě lidského páru“⁵⁴ v linii metafyzické, protože předtím bylo třeba vyřešit otázku metodologické povahy. Má to souvislost se současnou radikální opozicí těchto dvou uvedených principů, což – jak říká Jan Pavel II. – v praxi znamená zpochybnění tradičního *favor matrimonii* ve jménu *favor libertatis* či *favor personae*.⁵⁵ Podle papeže vychází jasná prohloubená reflexe o tom, co je ve své podstatě *ius connubii*,⁵⁶ vstříc pochopení pravdy, že dosažení osobních hodnot a dobra

⁵⁰ K. LÜDICKE, *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici*, Essen (Lfg. Juli 2006), Einführung vor 1095/1–2.

⁵¹ R. SOBAŃSKI, „Wyznaczniki kanonicznego prawa małżeńskiego,“ in *Małżeństwo w prawie świeckim i w prawie kanonicznym*, ed. B. Czech, Katowice: Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, 1996, p. 187.

⁵² Tamtéž.

⁵³ BENEDETTO XVI, „La riscoperta della bellezza della ‚verità sul matrimonio‘,“ s. 2; srov. G. ERLEBACH, „Problem wymiaru antropologicznego i prawnego w rozumieniu zgody małżeńskiej,“ *Ius Matrimoniale* 4 (1999): 9–11.

⁵⁴ BENEDETTO XVI, „La riscoperta della bellezza della ‚verità sul matrimonio‘,“ s. 2.

⁵⁵ GIOVANNI PAOLO II, „Allocutio ad Romanae Rotae tribunal“ (28. 1. 2002), *AAS* 94 (2002): 344, č. 7.

⁵⁶ VIZ BENEDETTO XVI, „Allocutio ad sodales Tribunalis Rotae Romanae,“ *AAS* 103 (2011): 109–110.

jednotlivce nestojí v opozici k institucionální ochraně společného dobra, jímž je manželství.⁵⁷

Na pozadí této významné papežské nauky, přímo se vztahující k systémovým pravidlům kodexového manželského práva, se můžeme pokusit o formulaci následujícího, třetího tvrzení: *ius connubii* vyvolává změnu těch osobních etických i duchovních hodnot, které koncilní a pokoncilní proud personalistického myšlení spojuje s manželskou a rodinnou *communio personarum*. Programové zdůrazňování důstojnosti osoby (s rozměrem společenství vepsaným do její ontologické struktury) nám dovoluje bezchybně identifikovat „oblasti“ *iuris matrimonialis*, do nichž autoři kodifikace zakomponovali speciální právní ochranu ne již abstraktní instituce, ale svobody osob uzavírajících manželství (*ius connubii*). Je to stále zřejmější, pokud přijmeme prostý důsledek faktu, že tento *par excellence* osobní úkon smlouvy lásky (*consensus matrimonialis*) – tj. úkon rozumu i vůle – určuje zároveň jak projekt manželského společenství osudu (*consortium*), tak i podle tohoto projektu realizovanou dynamiku transformace muže a ženy v rozměru personálním a interpersonálním (manžel manželky – manželka manžela). Ve světle učení Druhého vatikánského koncilu⁵⁸ úkon manželského souhlasu již nemůže být nahlížen jinak než jako úkon osobního růstu, směřující k dobru manželů, potomstva, církevního i obecně lidského společenství.

Konečně, v rámci reflexe nad současnou katolickou vizí kanonického manželství se musí objevit kánon, který se ještě v *Kodexu kanonického práva* – nepříliš šťastně – nachází teprve v části o „účincích manželství“, ale v *Kodexu kánonů východních církví* již získal důstojné (exponované) místo ihned po prvním kánonu vymezujícím manželství. Jedná se o normu s jednoduchým, ale velmi důležitým sdělením: „Každý z obou manželů má stejnou povinnost i právo na to, co patří ke společenství manželského života.“⁵⁹ Nakonec můžeme završit tuto expozici nejdůležitějších princi-

⁵⁷ V promluvě k Římské rotě z r. 2002 ukazuje Jan Pavel II. prostředek účinné harmonizace uvedených právních dispozic, které přesto zůstávají v napětí: *ius connubii* a *consensus matrimonialis*. Oním nástrojem (hermeneutickým klíčem) k interpretaci a aplikaci detailních předpisů *iuris matrimonialis*, především harmonizace zdánlivě rozporných kanonických norem, je zásada *favor matrimonii*. Je to specifická zásada kanonického manželského práva, která vyjadřuje nerozlučitelnou povahu manželství. Viz tamtéž; také J. KOWAL, „Conflitto tra ‚favor matrimonii‘ e ‚favor libertatis‘?“, *Periodica de re canonica* 94 (2005): 243–273.

⁵⁸ GS, č. 48.

⁵⁹ CIC, kán. 1135.

pů obnoveného personalistického chápání manželství – podle již citovaného německého kanonisty Klause Lüdickeho – ještě jedním tvrzením: zásada rovnosti manželských práv stanoví základní strukturu⁶⁰ manželského společenství, kterou zákonodárce popisuje termínem *consortium*. Hovoříme o všeobjímajícím společenství údělu, osudu, ve kterém vzájemné přijetí druhého v jeho mužskosti/její ženskosti a učinění neodlučitelným společníkem společné cesty-povolání⁶¹ vyjadřují axiologické potvrzení manželského partnera jako osoby, a konkrétně jako svobodného, rovnoprávného subjektu a spolutvůrce „jednoty dvou“.⁶² Takto chápané manželství je společenstvím osob o téže důstojnosti a stejných právech, což v praxi manželského života znamená: společné plánování, společné rozhodování a společné konání ve všem.⁶³

3. APLIKACE EKLEZIOLOGICKÉHO PARADIGMATU

„Kristus Pán bohatě požehnal této mnohotvárné lásce, která vytryskla z božského zdroje lásky a byla utvořena po vzoru jednoty mezi ním a církví“⁶⁴ – tak zní charakteristické a cenné prohlášení koncilní konstituce *Gaudium et spes*. Tím ale nekončí: „programové“ prohlášení ekleziologického rozměru v nauce *de sacramento matrimonii* koncilní otcové uvádějí do kontextu teologie posvátné smlouvy v dějinách spásy: „Jako kdysi Bůh vyšel svému lidu v ústrety úmluvou lásky a věrnosti, tak nyní Spasitel lidí a Snoubenec církve vychází vstříc věřícím manželům svátostí manželství.“⁶⁵ Význam této důležité části konstituce nenechává pochybnosti. Na základě křtu se svazek lidských snoubenců stává posvátnou smlouvou „v Pánu“,⁶⁶ a jako svátost nejenom že nepřestává

⁶⁰ LÜDICKE, *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici*, s. 1055/18.

⁶¹ Srov. R. BERTOLINO, *Matrimonio canonico e bonum coniugum: Per una lettura personalistica del matrimonio cristiano*, Torino: Giappichelli, 1995, s. 95–97.

⁶² Srov. L. DE LUCA, „The New Law on Marriage,“ in *Le nouveau Code de Droit Canonique: Actes du Ve Congrès International de Droit Canonique*, sv. 2, M. Thériault, Ottawa: Fac. of Canon Law, 1986, s. 831.

⁶³ K. LÜDICKE, „Matrimonial Consent in Light of a Personalist Concept of Marriage: On the Council's New Way of Thinking about Marriage,“ *Studia canonica* 33 (1999): 489–492.

⁶⁴ GS, č. 48.

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ 1 Kor 7,39.

plnit svoji prvotní funkci znamení lásky mezi Bohem a lidmi, ale především – pro dokonalou realizaci tohoto úkolu – se otevírá spasitelné Kristově moci a milosti nového posvěcení.⁶⁷ Jak vyplývá z citovaného koncilního magisteria, centrální místo manželství v řádu stvoření získává radikální potvrzení v ekonomii vykoupení⁶⁸ a odtud se manželská smlouva (již ve formě svátosti Nového zákona)⁶⁹ zjevuje v celé dynamice svého poslání jako aktualizace *sacramenti Ecclesiae*, tj. tajemství osobního sjednocení s Bohem v Ježíši Kristu.⁷⁰

V takto vymezeném, ekleziologicky vyprofilovaném přístupu ke svátosti manželství se jako důležité ukazuje přijetí osobní perspektivy manželů. Zdůraznil to již Jan Pavel II. v komentáři k textu č. 11 konstituce *Lumen gentium*. Podle papeže tento metodologický postup umožnil koncilním otcům ukázat optimální vnitřní spojitost mezi skutečností manželství v řádu stvoření (obsahující v sobě skrytý posvátný charakter) a touto skutečností, povýšenou na úroveň znamení nové smlouvy (ustanovující svátost ve vlastním slova smyslu): „Křesťanští manželé naznačují svátostí manželství tajemství jednoty a plodné lásky mezi Kristem a církví a mají na tomto tajemství podíl (...) navzájem si pomáhají ke svatosti manželským životem i přiváděním dětí na svět a jejich výchovou. Tak mají v Božím lidu vlastní dar (srov. 1 Kor 7, 7).“⁷¹ Proto současná trefně přijatá perspektiva dovoluje přesně vyjádřit vzájemnou imanenci a prolínání dvou řádů v sobě: přirozeného a nadpřirozeného ve vztahu k rodině, vyrůstající z manželské smlouvy, které autoři konstituce *Lumen gentium* záměrně vytvořili název „domácí církev“.⁷²

⁶⁷ Srov. FC, č. 13.

⁶⁸ Viz E. CORECCO, „Il sacramento del matrimonio: Cardine della costituzione della Chiesa,“ in *Diritto, persona e vita sociale: Scritti in memoria di Orio Giacchi*, sv. 1, Milano: Vita e Pensiero, 1984, s. 390–409.

⁶⁹ Znakem odlišujícím ono „reálné znamení díla vykoupení“ od ostatních svátostí je skutečnost, že se jedná o svátost zakotvenou ve skutečnosti, která existuje již v řádu stvoření. Jan Pavel II. to upřesňuje v adhortaci *Familiaris consortio*, č. 13: „prvním a bezprostředním účinkem manželství není samotná nadpřirozená milost, nýbrž křesťanský manželský svazek, společenství dvou, které je specificky křesťanské, protože zobrazuje tajemství Kristova vtělení a jeho smlouvy.“

⁷⁰ Srov. R. ALFS, *Die außerordentlichen Formen der kanonischen Eheschließung im Licht der Lehre von Sakramentalität der Ehe: Eine Untersuchung zur ekklesiologischen Bedeutung der sakramentalen Eheschließung*, Würzburg: Echter, 1993, s. 472.

⁷¹ LG, č. 11.

⁷² Tamtéž; srov. GIOVANNI PAOLO II, „Allocutio ad Romanae Rotae iudices“ (30. 1. 2003), AAS 95, s. 394–396, č. 4–6.

Pro kanonistu, který chce důsledně vidět manželskou smlouvu pokřtěných prismatem tajemství Kristovy smlouvy, již dnes není jednoduché vypořádat se s několika podstatnými otázkami (či jejich prohloubením): Jak na základě kanonického práva interpretovat uvedené koncilní prohlášení, že „Snoubenec církve vychází vstříc manželům svátostí manželství“?⁷³ V čem spočívá tato zvláštní, a především nová (protože se nově týká „společenství dvou“) účast manželů v životě Krista?⁷⁴ Ve vztahu k zavazujícímu zákonodárství – zda nás v tomto ohledu více přibližuje k pravdě formulace kán. 1055 kodexu kanonického práva s centrálním termínem *evectum*, ovšem bez vytváření omylu (či dokonce podsunutí názoru) v tom, že je to kontrakt, který vytváří svátost?⁷⁵ Nebo je toto hermeneutické úsilí potřeba směřovat spíše k formulaci související s učením konstituce *Gaudium et spes* a *Katechismu katolické církve*⁷⁶ *ex Christi institutione*, vetkanou do bohatého textu kán. 776 § 2 *Kodexu kánonů východních církví*?⁷⁷ A jednoduše řečeno, zda druhá možnost nedává šanci plnějšímu výkladu koncilní nauky, v níž bylo křesťanské manželství úzce spojeno s tajemstvím Krista a jako takové prohlášeno za jedno z nejdůležitějších (základních) ohnisek svátostné realizace církve?⁷⁸

Významný příspěvek k prezentaci křesťanského manželství jako úzce spojeného s tajemstvím Krista přinesl významný teolog práva Eugenio Corecco. Jedna z inspirujících řečnických otázek, které je možno dnes formulovat v kontextu výzkumných prací tohoto významného, předčasně zemřelého kanonisty, zní následovně: zda je žádoucí (nebo dokonce nutné), aby nejdůležitější předpisy kodexového manželského práva byly čteny podle vlastního „antropologického klíče“, tedy prismatem tajemství vtělení – ve vztahu k vnitřní dynamice členství věřících (nupturientů) v *communio Ecclesiae*? Je těžké přehlédnout, že přiléhavost této otázky

⁷³ GS, č. 48.

⁷⁴ FC, č. 13.

⁷⁵ VIZ G. RIEDL, „Macht der Vertrag das Sakrament? Theologische Überlegungen zu einem heiklen Thema des kanonischen Eherechts (c. 1055),“ *De processibus matrimonialibus* 13 (2006): 93–105.

⁷⁶ GS, č. 48; *Katechismus katolické církve*, č. 1612–1617.

⁷⁷ „Ex Christi institutione matrimonium validum inter baptizatos eo ipso est sacramentum, quo coniuges ad imaginem indefectibilis unionis Christi cum Ecclesia a Deo ununtur gratiaque sacramentali veluti consecrantur et roborantur.“

⁷⁸ Srov. J. HUBER, „Der Begriff ‚foedus‘ in Nummer 48 der Pastoralkonstitution ‚Gaudium et spes‘,“ s. 290–291.

evidentně rezonuje s důsledky zásady neodlučitelnosti svátosti a manželské smlouvy, potvrzené Eugeniem Coreccem.⁷⁹ Současná zásada, postavená na christologických a trinitárních základech, dobře zachycuje výjimečné zakotvení manželství v Božím plánu spásy. Tak svazek dvou snoubenců s sebou od počátku času nese posvátný a svátostný charakter, protože tento svazek od „počátku“ nezměnitelně v Kristu, s Kristem a skrze Krista vyjadřuje účast lidského „my“ na tajemství Trojice (božského „My“). Obě skutečnosti, smlouva (starozákonní „znamení“ mysteria) i „událost“ svátosti (účast v novozákonním *mysterion*: lásce Krista – Snoubence církve), jsou neoddělitelné, stejně jako se ekonomie spásy nedá oddělit od ekonomie stvoření.⁸⁰

Podstatu kreativního myšlení švýcarského kanonisty *de sacramento matrimonii*⁸¹ dobře charakterizuje kategoricky formulované varování před doktrinářskou devalvací úkonu osobní víry nupturientů při uzavírání manželství v právní rovině, společně s interpretací zásady *eo ipso sacramentum* podle věcně-juridické logiky kodexu z r. 1917 (která používá tzv. svátostného automatismu – „mechanického“ spojování svátostnosti manželství s pouhým faktem křtu obou nupturientů). Jádrem problému je – podle autora – v jednoznačném prohlášení, zda je možné selektivně aplikovat v kanonickém právu koncilní teologii manželské smlouvy. Zda je tedy vhodné abstrahovat od skutečnosti, že Kristus, Tvůrce Božího obrazu v pokřtěném muži a ženě, je skutečným tvůrcem manželské *communio personarum* (ne kontraktu jako takového!)

⁷⁹ Je třeba souhlasit s Eugeniem Coreccem, který tento princip považoval za geniální výsledek teologické reflexe nad křesťanským manželstvím. Zásada *eo ipso sacramentum* vyjadřuje pravdu, že manželství jako přirozená skutečnost, zakofeněná ve stvořitelské ekonomii, dosahuje svého naplnění ve svátosti, stejně jako se dílo stvoření naplňuje v díle vykoupění. Viz E. CORECCO, „Die Lehre der Untrennbarkeit des Ehevertrags vom Sakrament im Lichte des scholastischen Prinzips ‚Gratia perficit, non destruit naturam‘“, *Archiv für katholisches Kirchenrecht* 143 (1974): 428.

⁸⁰ Tamtéž, s. 428–429.

⁸¹ Není možné nepřipomenout, že Eugenio Corecco opakovaně vyjadřoval přesvědčení, že obnovená pokoncilní nauka o manželství si vyžaduje radikální změnu paradigmatu v kanonickém *ius matrimoniale*. Jedná se o vypracování takových systémových změn, aby se pojetí manželství z jedné strany více soustředilo na ekleziologii než na pouhou teologii svátosti a z druhé strany aby byl právní systém více zakotven v ideji svátosti než v tradičním pojetí kontraktu. Viz E. CORECCO, „Il sacramento del matrimonio: cardine della costituzione della Chiesa,“ s. 405; E. CORECCO, „Il matrimonio nel nuovo Codex Iuris Canonici: Osservazioni critiche,“ in *Studi sulle fonti del diritto matrimoniale canonico*, ed. Piero Bellini a Sandro Gherro, Padova: CEDAM, 1988, s. 117–118.

k obrazu trinitárního „My“. Zda skutečným subjektem smlouvy nejsou *christifideles* („já“ muže, „já“ ženy, kteří oba náležejí ke Kristu) s vírou jako konkrétní existencí osoby, dosvědčující „už“ vykoupení a sebeuvědomění se jako člena mystického Kristova Těla – společenství spasených.⁸² A pokud ano, zda není neporozuměním vytváření falešného obrazu křesťanského manželství v případě, že věřícího (*christifidelis*) zastupuje „já“ s „individualistickou“ subjektivitou. Zda je možné úkon smlouvy redukovat na čistou *ratio* (čistou „svobodu“) bez *fides* (v pojetí encykliky *Redemptor hominis*), tedy jako celostního existenciálního zapojení člověka „již“ vykoupěného, které se uskutečňuje *in Christo* podle paradigmatu „trinitárního obrazu Božího“. Pokud tedy křest ontologicky transformuje a modeluje lidskou osobu tak, že se stává údem Kristova těla, existujícím imanentně v jeho Přítomnosti, pak je otázka, zda „ano“ manželů (*fides et ratio*) a „ano“ Krista církvi v této smlouvě (souhlasu) mohou být k sobě ve vnitřním vztahu. Nejde zde spíše o zapojení pokřtěných snoubenců v mysterijní – christologickou a následně trinitární – dynamiku odevzdání se druhé osobě v Bohu? Když pokračujeme ve směru myšlenek Eugenia Corecca, přicházíme k podstatě problému: není to tak, že teprve důsledná obnova nauky o manželství, prováděná v duchu teologické antropologie Druhého vatikánského koncilu (v autoritativním vymezení učitelským úřadem církve v encyklikách *Redemptor hominis* a *Fides et ratio* či v „teologii těla“ Jana Pavla II.) dovolí prolomit dichotomické chápání momentu ustanovení *sacramenti matrimonii*: úkon vůle (*ratio*) – úkon víry (*fides*)?⁸³ Pak se jako autentické ukáže tvrzení, že nejen (křesťanské) manželství má právní aspekt, nakořím je právním řádem, ba celá etická substance smlouvy („událost svátosti“) s sebou nese právnickost.⁸⁴

Závěry plynoucí ze sdělení význačného švýcarského kanonisty o překonání škodlivé dichotomie v linii kontrakt–svátost se samy nabízejí. Za prvé je třeba odmítnout v samém antropologickém kořeni blud-

⁸² Dobře to podává kán. 226 CIC mluvící o komunijním povolání osob v manželství a rodině: „§ 1. Kdo žijí v manželství, mají podle svého vlastního povolání zvláštní povinnost spolupracovat manželstvím a rodinou na utváření Božího lidu. § 2. Rodiče, protože dali život dětem, mají velmi závažnou povinnost i právo je vychovávat; proto křesťanští rodiče jsou především povinni pečovat o křesťanskou výchovu svých dětí podle učení církve.“

⁸³ Viz CORECCO, „Il matrimonio nel nuovo Codex Iuris Canonici,“ s. 118–121.

⁸⁴ Srov. G. ZANNONI, *Il matrimonio canonico nel crocevia tra dogma e diritto: L'amore avvenimento giuridico*, Genova: Marietti, 2002, s. 95–96.

né schéma dvou úmyslů: smluvního (konsensuální vůle) a svátostného (vůle přijmout *sacramentum matrimonii*, která předpokládá přítomnost víry v tuto svátost).⁸⁵ Za druhé je třeba se nově pokusit (jak v nauce, tak v judikatuře) nejenom pouze nezatemňovat teologicko-kanonickou pravdu (*par excellence* ekleziální) o svátosti manželství jako „události víry“, ale především tuto pravdu neúnavně prosazovat.

Tomuto úkolu, optimálně „definovanému“ současným papežským magisteriem,⁸⁶ se snaží vyjít vstříc i současná bádání kanonistů, především ta, jež provádí uznávaní odborníci v oblasti manželského práva.⁸⁷ V širokém spektru pozic formulovaných na základě výzkumů není těžké vybrat zajímavý myšlenkový návrh, který představuje již zmíněný José María Serrano Ruiz.⁸⁸ Vděčíme mu za originální prohloubení teologické pravdy o propojení dvou skutečností, tj. víry a svátosti, s logickým požadavkem jejich nerozdělitelnosti, sankcionovatelného právně (falšování této skutečnosti v extrémních případech může působit neplatnost manželství). Tento kanonista pevně hlásá názor, že při studiu této nelehké problematiky je třeba zdůraznit důsledky z modelového potvrzení víry jako daru v současném magisteriu. Jedná se o dar specifický, dar, který vytváří závazek ve formě úkonů/postojů odpovědnosti věřícího-křesťana (katolíka). Toto vstupní tvrzení má podstatný význam, protože kategorie odpovědnosti – stejně jako celý základní etický řád v manželství – je evidentně kategorií právní.⁸⁹

V tomto kontextu onen kanonista varuje před neadekvátním (a pro církevní právo nepřijatelným) vnímáním víry optikou abstraktních teoreticko-intelektuálních úkonů identifikace s konkrétní naukou. Jak se podobné názory mýjejí se skutečností (pravdou), nejlépe ukazuje Zjevení. Ze známé perikopy evangelia Mt 25,31–46 jasné vyplývá, že úkon víry je odpovědí na poznání Krista („Pane, kdy jsme tě viděli hladového...“).

⁸⁵ Viz M. F. POMPEDDA, „Intenzionalità sacramentale,“ in *Matrimonio e Sacramento*, Annali di dottrina e giurisprudenza canonica 32, ed. Pio Fedele, Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2004, s. 31–41.

⁸⁶ Je vhodné připomenout dvě hlavní promluvy k Římské rotě z let 2001 a 2003, v nichž Jan Pavel II. vyzýval k hlásání plné pravdy o svátosti manželství: GIOVANNI PAOLO II, „Allocutio ad Romanae Rotae tribunal,“ AAS 93 (2001): 358–365; GIOVANNI PAOLO II, „Allocutio ad Romanae Rotae iudices,“ AAS 95 (2003): 393–397.

⁸⁷ Zde je vhodné poukázat, jak aktuálně pojímá problematiku svátosti manželství skupina autorů v citované monografii z r. 2004, nesoucí název *Matrimonio e Sacramento*.

⁸⁸ J. M. SERRANO RUIZ, „Fede e sacramento,“ in *Matrimonio e Sacramento*, s. 19–31.

⁸⁹ Tamtéž, s. 20–22.

Víra je setkáním s Osobou, které se aktualizuje v osobním úkonu lásky. Obdobně v této dvojrozměrnosti osobního setkání v křesťanském manželství, s Kristem a v NĚm s druhou osobou, se ukazuje ve smyslu striktně právním aspekt relationality (vztahovosti) víry (*ius est ad alterum*).⁹⁰

Zde se objevuje základní kategorie v obnovené teologii manželství: posvátná smlouva. José María Serrano Ruiz vidí víru jako fenomén splňující všechny parametry uvedené biblické myšlenky. Víra je „vtělená skutečnost“, která představuje životodárnou moc Boha-Lásky. Proniká všechno bohatství a schopnosti, ale i lidské slabosti a křehkosti a současně dává – *in Christo* – mezosobním vztahům lásky v manželství specifický rozměr zasvěcení.⁹¹ Jedinečnost této smlouvy v Kristu reálně označuje takovou komunikaci (sdílení) na úrovni osobního daru, že manželé jsou schopni milovat Jeho láskou (*caritas*). Úkon víry má jako akt posvátné smlouvy „v Pánu“ přirozenost „komunijní“, a to nejen proto, že se koná v rámci církevní *communio*. Nese s sebou strukturu tajemství „lásky Krista k církvi“, má prvořadý význam v církvi (konstitutivní), a tím samým v církevním právním řádu.⁹² Jedním slovem: perspektiva ekleziální a ekleziologická – s paradigmatickým *velut Ecclesia domestica*⁹³ – dává víře plný důvod, aby ji vymezila v pozitivním právním řádu církve.⁹⁴

Je José María Serrano Ruizem popsaná optika aktu víry sloučeného s křesťanskou manželskou smlouvou (v adekvátním pohledu *sacramentum matrimonii*) evidentním pokusem o přenesení důrazů z roviny formálně-právní na rovinu sakramentálně-ekleziologickou, jak to požadoval Eugenio Corecco?⁹⁵ Není těžké nahlédnout, že myšlenky švý-

⁹⁰ Tamtéž, s. 22.

⁹¹ Význam tohoto zasvěcení v kontextu prvního zasvěcení ve křtu svatém pojednává José María Serrano Ruiz takto: „Già il battesimo, come nell'Antico Testamento la circoncisione (Gen. 17, 10), è l'espressione di un patto; nel Nuovo Testamento, ripetutamente in Paolo, tale patto battesimale diventa consacrazione, che sarebbe la massima espressione della riposta-responsabilità. In questo senso [...] il matrimonio, esercizio del sacerdozio battesimale dei christifideles, è patto e consacrazione insieme.“ Tamtéž, s. 23, pozn. 17. Stejně významná je v pojetí tohoto španělského kanonisty „eucharistická analogie“: „Ed infatti anche a far riferimento al 'analogatum princeps', l'eucaristia, non sarebbe difficile scoprire una transustanziazione dell'amore degli sposi, un darsi e accettarsi, una comunione.“ Tamtéž, s. 27, pozn. 32.

⁹² Tamtéž, s. 23–24, 28.

⁹³ LG, č. 11.

⁹⁴ SERRANO RUIZ, „Fede e sacramento,“ s. 24.

⁹⁵ Podobný způsob vidění v širším kontextu nabízí R. ALFS, *Die außerordentlichen Formen der kanonischen Eheschließung im Licht der Lehre von Sakramentalität der Ehe: Eine Untersuchung zur ekklesiologischen Bedeutung der sakramentalen Eheschließung*, Würzburg:

carského kanonisty mají významné důsledky v praxi. Když víra odívá podobu svátostné smlouvy jako viditelně přijatý dar Trojjediného Boha, musí tato skutečnost najít plnější vyjádření nejen v doktrinální teologicko-právní reflexi, ale především v církevní judikatuře. Klíčem je zde kompletní a prohloubený výklad základní normy, obsažené v kánonu 1057 § 2 *CIC*⁹⁶ nejenom v tradičním směru pohledu.⁹⁷ Vyloučení přirozeného manželství (či jeho podstatných vlastností) znamená vyloučení svátosti, ale i naopak: pokud neexistuje svátost (se svými podstatnými vlastnostmi), nemůže existovat manželství (křesťanské).⁹⁸

Použití ekleziologického klíče – paradigmatu při pronikání do pravdy o křesťanském manželství tedy dle našeho soudu potvrzuje, že formulace *evectum*, obsažená v Kodexu kanonického práva (kán. 1055), má příliš „malou kapacitu“, aby obsáhla bohatství transcendentálního rozměru manželství, především úzké propojení svátosti s tajemstvím Krista a církve.⁹⁹ Jedno se zdá být jisté: teprve odpovídající kánon v *Kodexu kánonů východních církví* (kán. 776) umožňuje odhalit omyl koncepce svátostného „automatismu“ (názoru, jakoby pouze samotný fakt křtu rozhodoval o svátostném charakteru manželství). Jako neexistuje autentické osobní sebedarování bez přijetí daru druhé osoby, tak v důsledku není možné hovořit o opravdovém svazku pokřtěných (smlouvě, představující „inkarnaci“ víry) bez otevřenosti – minimálně *implicite* – k daru smlouvy. Vědomé a radikální odmítání tohoto daru musí působit neplatnost manželství.¹⁰⁰

Echter, 1993, s. 458–477; K. HERZBERG, *Taufe, Glaube und Ehesakrament: Die nachkonziliare Suche nach einer angemessenen Verhältnisbestimmung*, Frankfurt am Main: Lang, 1999, s. 298–316.

⁹⁶ Podle Eugenia Corecco by pro důsledné uplatnění skutečnosti, že svátost manželství není abstraktním jsoucnem, ale skutečností *in concreto* realizovanou ve víře, měl úhelný kán. 1057 § 2 mít tuto podobu: „Inter baptizatos consensus matrimonialis est actus voluntatis quo vir et mulier foedere irrevocabili se mutuo tradunt et accipiunt ad constituendum matrimonium christianum.“ Viz E. CORECCO, „Il matrimonio nel nuovo Codex Iuris Canonici: Osservazioni critiche,“ s. 120–121.

⁹⁷ Např. C. BURKE, „La sacramentalità del matrimonio: riflessioni teologiche,“ *Apollinaris* 66 (1993): 315–338.

⁹⁸ SERRANO RUIZ, „Fede e sacramento,“ s. 28.

⁹⁹ SERRANO RUIZ, „L’ispirazione conciliare nei principi generali del matrimonio canonico,“ s. 25–27.

¹⁰⁰ SERRANO RUIZ, „Fede e sacramento,“ s. 28–30.

ZÁVĚR

Dobrym shrnutím posledního odstavce a také celého příspěvku je úryvek ze začátku citované promluvy Benedikta XVI. k Římské rotě:

Pokud je skutečností, že „víra bez lásky nepřináší ovoce a láska bez víry by byla pocitem, neustále ohroženým pochybnostmi“, můžeme z toho vyvozovat, že „víra a láska se potřebují navzájem“, protože jedna druhé umožňují se uskutečňovat. Protože se to týká tak široké oblasti společenského života, tím více se to musí vztahovat i k manželskému svazku. V něm totiž víra působí růst a plodnost manželské lásky, protože vytváří prostor pro přítomnost Boha-Trojice, a působí také, že samotný manželský život je takto prožíván jako „radostná zvěst“ pro svět.“¹⁰¹

Canonical Marriage in the Stream of the Personalist Renewal

Key Words: Marriage; Canon Law; Covenant; Contract; Personalist approach; Anthropological paradigm; the Pope; Benedict XVI

Abstract: In his *Address to the Roman Rota* of 2013, almost precisely on the 30th anniversary of the promulgation of the canon law of the Catholic Church, Pope Benedict XVI firmly presented a speech concerning “an irrevocable covenant between a man and a woman”, inspired by the celebration of the Year of Faith and a peculiar commentary to the *De matrimonio* chapter of Canon 1055. The author of the hereby article follows the track of Benedict XVI. Within the notion of “covenant” he not only identifies the key to the contemporary doctrine of marriage, but also points out the role of the keystone in the “program” consolidation of two aspects of *matrimonium canonicum*: natural and supernatural. On the one hand, the internal truth of the covenant act of marital love, thus the totality of the personal gift, as well as its immanently implied irrevocability, constitute the point of reference for the material frames of the *consortium totius vitae*. On the other hand, what seems most inspiring is the papal statement regarding the common linguistic roots the Latin terms *fides* and *foedus* have.

Ks. dr hab. Andrzej Pastwa, prof. UŚ
kierownik Zakładu Prawa Kanonicznego
Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach
ul. Jordana 18
40-043 Katowice
POLSKO

Překladatel: ThLic. Monika Menke, Th.D.

¹⁰¹ BENEDETTO XVI, „Il matrimonio tra fede e ordine naturale,“ s. 7.